

Ο ΘΡΥΛΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΪΑΦΑ ΕΝ ΚΡΗΤΗ.¹

Ὁ θρυλος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καϊάφα ἐν Κρήτῃ εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένος μεταξὺ τοῦ λαοῦ, δι' ὃ καὶ εὐρίσκεται ἐγκατεσπαρμένος εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ λεξικά καὶ εἰς πλείστας λαογραφικὰς πραγματείας². Θρυλεῖται δηλαδή, ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἄρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων Καϊάφας, ἐνῶ ἦγετο δέσμιος μετὰ τοῦ Ποντίου Πιλάτου εἰς Ρώμην καὶ καθ' ὃν χρόνον διήρχετο ἐκ Κρήτης, «δυστήνως καὶ βιαίως ἀπέρρηξε τὸν βίον»³. Εἰς τὰ ἀνωτέρω προσίθεται ὅτι μετὰ τὴν ταφήν «τὸν ἀνεξέρινα ἢ γῆς ἄλυωτο καὶ μαῦρο σὰν τὸν Κάϊ»⁴. Ὡς ἐκ τούτου τὸ πτώμα τοῦ Καϊάφα, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναγνώσει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατὰ τὴν δίκην τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ὁποῖον συνώδευεν ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐγένετο δεκτὸν οὐδὲ ἀπὸ τὴν γῆν κατὰ τὸ θρυλούμενον⁵. Ὅθεν ὁ λαὸς ἐξῆλθε καὶ μὲ λίθους κατέχωσεν αὐτό.

Δὲν θὰ εἶχεν ἴσως μεγάλην σημασίαν τὸ γεγονός, εἴαν, παραλλήλως πρὸς τὸν θρυλον αὐτόν, δὲν ὑπῆρχον ἀποδείξεις τινές, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ὑπάρξεως τάφου καὶ χωρίου, ἀμφοτέρων ἀποδιδομένων εἰς τὸν Καϊάφαν ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἐξ ἀντιθέτου, καὶ παρὰ τὰς ὑπαρχούσας πλείστας περὶ τοῦ τάφου καὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα πληροφορίας, ὁ μνημονευθεὶς θρυλος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐξεφράσθη ὑπὸ ποικί-

¹) Πρβλ. τὴν βασικὴν μελέτην τοῦ Σ τ ε φ. Ξ α ν θ ο υ δ ῖ δ ο υ, Ὁ τάφος τοῦ Καϊάφα ἐν Κρήτῃ, περ. «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΙΓ' (1901), σσ. 305 - 316, ὅπου καὶ ἡ περιγραφή τοῦ μνημείου.

²) Ἴδε Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Β' (1921), σ. 62.— Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Παραδόσεις, τόμ. Β' (1904), σ. 792 - 3.—Σ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ Λαογραφία, Ἀθῆναι 1923, σ. 167.—Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Ἀπανθίσματα, περ. «Λαογραφία», τόμ. Δ' (1913), σ. 741.—J. N. Svoronos, Journal International d'Archeologie Numismatique, τόμ. 4ος (1901), σ. 26.—Ἀ β ε ρ κ ῖ ο υ Ἱερομονάχου Ἀγιορείτου, Ἱστορία περὶ τῶν κατὰ τὴν σταύρωσιν καὶ Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κλπ., Ἀθῆναι (1889), σ. 44.

³) «Ἀθηνᾶ», ἐνθ' ἄνωτ. σ. 308.

⁴) Αὐτόθι, σ. 309.

⁵) Ὑπάρχει καὶ ἕτερος θρυλος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Καϊάφας διήλθεν ἐκ Πελοποννήσου, ὅπου ἀκριβῶς σήμερον τὰ «Λουτρὰ Καϊάφα». (Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτην, Λεξικὸν Ἐγκυκλοπαιδικόν, τόμ. 4 (1893), σ. 455α, Σπ. Λάμπρον, ἄρθρον ἐν περ. «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. IV, τευχ. Β' (1907), σ. 140, 14 ὡς καὶ ἐν τόμ. X, τευχ. Δ' (1913), σ. 491 κλπ.).

λας μορφάς⁶, προῦκάλεσε τὴν περιέργειαν πολλῶν, οἵτινες, μὴ δεχόμενοι τὸ δυνατὸν τοῦ καθ' ὃν ἀνεφέραμεν τρόπον θανάτου καὶ ταφῆς τοῦ Καϊάφα ἐν Κρήτῃ, ἀπέδωσαν τοῦτο εἰς τὴν συνήθειαν τῶν Κρητῶν νὰ δημιουργοῦν τοιοῦτους θρύλους⁷. Ἐντεῦθεν αἱ πιθανότητες τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ταφῆς τοῦ Καϊάφα μειοῦνται ἢ ἀυξάνονται ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ὑπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ προσώπου ἐκδηλουμένων γνωμῶν. Τούτου ἔνεκεν σκοποῦμεν νὰ παραθέσωμεν καὶ τὴν ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς ὑπάρχουσαν διὰ τὸν Καϊάφαν γνώμην, προτιάσσοντες ἀρχικῶς ὅσα ἡ ἱστορία ἀφήκε περὶ τοῦ τάφου καὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα ἐν Κρήτῃ.

Ὁ τάφος τοῦ Καϊάφα. Τὰς πρώτας περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς μετὰ ταῦτα δημιουργίας τάφου τοῦ Καϊάφα ὑπαρχούσας πληροφορίας εὐρίσκομεν εἰς τὸ ἀπόκρυφον Εὐαγγέλιον τοῦ Νικοδήμου (Acta Pilati)⁸. Τὸ Εὐαγγέλιον ὅμως τοῦτο δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀπόλυ-

⁶) Εἰς τὴν *Journal International d' Archeologie Numismatique*, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 26, εὐρίσκομεν παραδόξως ὅτι ὁ Χριστιαν. λαὸς τῆς Κρήτης ἠθέλησε νὰ τοποθετήσῃ τὸν Καϊάφαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰς τὸ βάθος τοῦ Λαβυρίνθου ὑπάρχοντος τάφου, διὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν «αἰμοβόρον», ὡς ἀποκαλεῖται, Μινώταυρον μὲ τὸν Καϊάφαν.

⁷) Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς τῆς Ἀνατολῆς *Richard Pococke* εἰς τὸ ἔργον του: *Description of the East and some other countries* τόμ. II, μέρος I, Βιβλ. IV, σ. 256) ἀναφέρει ὅτι οἱ Κρητες προσθέτουν καὶ πολλὰ ἄλλα περιστατικά, ἐκτὸς τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Καϊάφαν. «Σημειῶνω τὸν θρύλον αὐτόν, λέγει ὁ Pococke, διὰ νὰ δείξω ὅτι ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἔχει ὀξύ πνεῦμα προκειμένου νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ διαδίδῃ τοιοῦτους μύθους, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς εἰδωλολατρείας». Εἰς τὴν συνήθειαν αὐτὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὴν ὑπαρξιν ἑτέρου τινὸς θρύλου, βάσει τοῦ ὁποίου ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰγεται ἐκ Κρήτης (βλ. Γ. Λελεδάκη, Ἄρθρον ἐν περ. «Κρητικαὶ Μελέται», τόμ. 1933, τεῦχ. 6, σ. 199), ὡς καὶ τὰ περὶ ὑπάρξεως τάφου τοῦ Διός, Ἰδομενέως κλπ. [βλ. Διοδώρου, Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, V, 79, ἔκδ. F. Vogel (Teubner), Λειψία 1890, τόμ. II, σ. 113. O. Dapper, Ἀκριβὴς περιγραφή τῆς Κρήτης (μετάφρασις Βερνάρδου), Ἀθῆναι 1836, σ. 96. C1. Savary, Κρητικαὶ ἐπιστολαὶ (μετάφρασις Ν. Ζυγομαλά), Ἀθῆναι 1845, σ. 46-47 καὶ Ξανθοῦ διδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 309].

⁸) Δὲν κατέστη εἰς ἡμᾶς δυνατὸν νὰ εὔρωμεν καὶ ἐλέγξωμεν τὸ σχετικὸν τοῦτο χωρίον. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι τοῦτο ὑπάρχει ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀναφέρει ὁ Στ. Ξανθοῦδίδης (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 308), σημειωθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγ. Π. Καρολίδου. Τὴν ἰδίαν πληροφορίαν εὐρίσκομεν καὶ εἰς χειρόγραφά τινα τῆς Ἀγ. Ὁρους [Σπ. Λάμπρου, Κατάλ. Ἑλλην. Κωδίκων Ἀγ. Ὁρους, ἀρ. 6249¹ (τόμ. Β', σ. 423)]. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων τούτων ἐξεδόθη Ἱστορία περὶ τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ Ραφαήλ Κοκορέλη (Ἀθῆναι 1895, σ. 45), ἐνθα ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Ἐλθόντος δὲ τοῦ πρωτοκούρσωρος Ραχαάβ ἀπὸ Ρώμης εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν... Παραλαβόντες δὲ τὸν Πιλάτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ σιδηροδεσμίους

τον ἐπιστημονικὴν πεποίθησιν, τοῦτο μὲν διότι ἡ ἀπόκρυφος αὕτη φιλολογία προέρχεται ἐν πολλοῖς καὶ ἐξ «αἰρετικῶν κύκλων, ἐπιδιωκόντων τὴν διὰ λαϊκῶν δημοσιευμάτων ἐκλαίκευσιν τῶν ἀρχῶν των» ὡς ἀναφέρει ὁ καθηγ. Δ. Μπαλάνος⁹, τοῦτο δὲ διότι ἡ μὴ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς χρονολογίας, καθ' ἣν ἐγράφη τὸ Εὐαγγέλιον¹⁰, δὲν βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ταφῆς. Παρὰ ταῦτα, ἡ περὶ τῆς ὑπάρξεως τάφου τοῦ Καϊάφα ἐν Κνωσῶ πεποίθησις ἐνισχύεται ἔτι περισσότερον ἀπὸ τὰς δύο περιγραφὰς τοῦ περιηγητοῦ τῆς Κρήτης καὶ ἐκ Φλωρεντίας καταγομένου Ἀρχιεπισκόπου Christofori Buon- delmontii¹¹, ὅστις περιῆλθε τὴν Κρήτην κατὰ τὸ ἔτος 1415 - 16. Τὸν περιηγητὴν τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ κατὰ τὸ 1739 περιελθὼν τὴν Κρήτην Ἀγγλος Richard Pococke¹², ὁ ὁποῖος εἰς τὰς περὶ τῆς Κνωσοῦ ἀφηγήσεις του περιλαμβάνει διεξοδικώτερον τὰ περὶ τάφου τοῦ Καϊάφα, δίδων οὕτω τὴν οἴαν εἶχεν εἰκόνα ὁ τάφος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς περιοδείας του, ὅτε καὶ ἐπεσκέφθη αὐτόν¹³. Τὰς ἰδίας περίπου μετὰ

ἐπορεύοντο εἰς Ρώμην, φθάσαντες δὲ εἰς τὴν νῆσον Κρήτην ἀπέθανεν ὁ Καϊάφας, οἱ δὲ ἐξελθόντες ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τινι τόπῳ· ἀλλὰ τὸ πυμμίερον αὐτοῦ σῶμα ἐξεπήδησεν ἔξω τοῦ τάφου μὴ δεχομένης τοῦτο τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ ἐγχώριοι ἄραντες λίθους κατέχωσαν αὐτό».

⁹) Πατρολογία, Ἀθῆναι 1930, σ. 88 καὶ 103.

¹⁰) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε αἰῶνος.

¹¹) Fl. Cornelli, Creta Sacra, Venetiis 1755, τόμ. I, σ. 10 καὶ 96 - 97. Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν πρώτην καὶ σχεδὸν ὁμοίαν μετὰ τῆς δευτέρας λατινιστὶ γεγραμμένην περιγραφὴν τοῦ Buon- delmontii: «Cum vero ab ea (urbe Candaco) disceditur versus Austrum per suaves colles ad maximam olim civitatem et antiquissimam Philopolim (ὁ Στ. Ξανθουδίδης δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ πῶς εὑρέθη τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀνυπάρχτου πόλεως καὶ τὸ ἀποδίδει εἰς τὸ ὅτι ὁ Buon- delmontius ἠπατήθη ὑπὸ τινος τῶν «νεωτερικῶν» γεωγράφων, βλ. «Ἀθηνᾶ», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 310, σημ. 1) hodie Machriticho devenitur in qua pavimentum Mosaicum cum multis figuris adhuc extat, et etiam sepulchrum Caiphae ut dicitur».

¹²) Μνημ. ἔργ. σ. 256.

¹³) Γράφει λοιπὸν ὁ Pococke (ἐνθ. ἄνωτ., σ. 256) τὰ ἐξῆς: «Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου περίπου τοῦ μιλίου πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ὑπάρχει ἕνα τετραγων. κτίριον πλησίον τοῦ δρόμου δέκα ποδῶν. Οἱ τοῖχοι οἱ ὁποῖοι εἶναι λαξευμένοι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἔχουν πάχος ἕξ ποδῶν· φαίνεται ὅτι τοῦτο ἦτο ἕνα ἀρχαῖον μνημεῖον· ὁ λαὸς λέγει ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι τοῦ Καϊάφα καὶ οἱ πλέον συντηρητικοὶ προσθέτουν ὅτι ὁ Καϊάφας ἐτοποθετήθη εἰς αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου οὗτος ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, καὶ ἀκόμη, ὅτι τὸ σῶμα του εὑρεθὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους συνετέλεσεν, ὥστε οὔτοι (ὁ λαὸς) νὰ τὸ θάψουν πάλιν, ὅπερ συνέβη ἐπτάκις, ὅποτε ὁ λαὸς ἠναγκάσθη νὰ κτίσῃ τοῦτο τὸ στερεὸν μνημα ἐπ' αὐτοῦ, πρᾶγμα πού ἠμπόδισε τὴν ἐκ νέου ἐξοδὸν του, ἐκ τοῦ τάφου».

ταῦτα ἀφηγήσεις εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰ ταξιδιωτικὰ τοῦ ἐπίσης Ἕλλη-
 γλου περιηγητοῦ Pashley¹⁴, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν Κρήτην τὸ 1834.
 Ὁ ἀείμν. Στ. Ξανθουδίδης εἰς τὴν σχετικὴν του μελέτην¹⁵ κάμνει λό-
 γον περὶ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀργότερον ἠφανίσθη ὁ τά-
 φος, ὅτε δηλαδὴ τὸ 1882 ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις τῆς κατασκευῆς τῆς
 ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἡρακλείου εἰς Ἀρχάνες. Αἱ παρεχόμεναι ἐν-
 ταῦθα διαβεβαιώσεις τοῦ ἐπιληφθέντος τοῦ ἔργου τῆς διανοίξεως τῆς
 ὁδοῦ μηχανικοῦ Μ. Ὁρολογᾶ ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ παρευρεθέντος κατὰ τὸ
 κρήμισμα τοῦ τάφου ταγματάρχου τῆς Χωροφυλακῆς Χ. Κ. Ἰωαννί-
 δου ἀφ' ἑτέρου περὶ τῆς εὐρέσεως ἢ μὴ ἀνθρωπίνου τινὸς σκελετοῦ
 ἐντὸς τοῦ τάφου καθίστανται τοσοῦτω μᾶλλον ἀντιφατικά, τοῦ μὲν
 ἀμφισβητοῦντος εὐρεσιν σκελετοῦ τινος, τοῦ δὲ ὑποστηρίζοντος τοιαύ-
 την¹⁶. Ἐκτοτε ἡ πίστις ὅτι ὁ Καϊάφας ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ δὲν ἔχει
 τὴν ἰδίαν πάντοτε ζωὴν, οὐχ ἦττον ὅμως ὑπάρχει ζῶσα καί, ἀναλόγως
 τῶν περιστάσεων προβαλλομένη, ζητεῖ νὰ διεκδικήσῃ τὸ προσῆκον κῦ-
 ρος εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως ποῖα καὶ τὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως χωρίου Καϊάφα
 παραδιδόμενα, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὰ φαίνονται στενώτατα συνυφασμένα
 μεθ' ὄλων τῶν περὶ «μνήματος Καγιαφα»¹⁷, ὡς καλεῖται σήμερον,
 ὑπαρχόντων στοιχείων.

Τὸ χωρίον Καϊάφα¹⁸ Ἐκ τῶν ἐπακολουθησομένων μαρτυ-
 ριῶν ἀδιστακτικῶς πείθεται τις, ὅτι τὸ χωρίον Καϊάφα (casal Cagliafa)
 ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως ἐν Κρήτῃ καὶ δὴ εἰς οἷαν ἀκριβῶς θέσιν ἐ-

¹⁴) Pashley, Travels in Crete, τόμ. I, σ. 206.

¹⁵) «Ἀθηνᾶ», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 306 ἔξ.

¹⁶) Αὐτόθι, σ. 307.

¹⁷) Αὐτόθι, σ. 305.

¹⁸) Ὁ παρὰ τῷ Τουρκικῷ Ἀρχεῖῳ Ἡρακλείου μεταφραστῆς κ. Ν. Σταυ-
 ρινίδης μοι παρέσχεν τὰς ἐξῆς περὶ τῆς θέσεως τοῦ χωρίου Καϊάφα πλη-
 ροφορίας: «Εἰς τὴν θέσιν ὅπου εὐρίσκετο τὸ χωρίον Καϊάφα ἰδρῦθη ἅμα τῇ
 ἐνάρξει τῆς πολιορκίας τοῦ Μ. Καστροῦ (1648) ὁ Τεκὲς τῶν Μπεκτασίδων τοῦ
 Χορασανλῆ Ἀλῆ Μπαμπᾶ. Ὁ ἱερωμένος οὗτος κατήγετο ἀπὸ τῆς Χορασάν (χώ-
 ρα τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰ Βόρεια τῆς ὁποίας κατοικοῦν Τατζίκοι καὶ Τουρκο-
 μάνοι) καὶ ἠκολούθησε μετ' ἄλλων ἱερωμένων τὸν Τουρκικὸν στρατόν. Τὸ 1649
 δι' αἰτήσεώς του πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐζήτησε νὰ τῷ χορηγηθῇ ἡ ἄδεια ἀνε-
 γέρσεως Τεκὲ (Μοναστηρίου) εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην. Εἰς ἀπάντησιν τῆς
 αἰτήσεώς του ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἡ ἄδεια διδομένου καὶ
 τοῦ χωρίου Βόννη (τῆς ἐπαρχ. Πεδιάδος), ἵνα ἐκ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων του
 συντηρῆται ὁ Τεκὲς. Ὁ Τεκὲς οὗτος μετὰ τῶν περιοχῶν του κατοικηθεὶς ὑπὸ
 Μικρασιατῶν Προσφύγων μετωνομάσθη εἰς Ἀμπελοκήπους». (Βλ. Evliya
 Çelebi, Seyahatnamesi, Istanbul 1928, τόμ. 8ος, σ. 396 ὡς καὶ περ. «Μύ-
 σων», τόμ. I, σ. 74).

δεικνύετο τὸ «μνημα Καγιαάφα» (πλησίον τῶν ἔρειπίων τῆς Κνωσοῦ). Ἐκ δὲ τῶν ὑπαρχουσῶν περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ χωρίου Καϊάφα πληροφοριῶν προκύπτει, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπεκράτησεν ἐπὶ μᾶλλον ὀφειλομένη εἰς τὴν ὑπαρξιν παρ' αὐτῷ τοῦ τάφου Καϊάφα¹⁹.

Ἡ ἀπωτάτη περὶ τῆς ὑπάρξεως χωρίου Καϊάφα ἀπόδειξις λαμβάνεται ἀπὸ τὴν μνημονευθεῖσαν ἤδη μελέτην τοῦ Στεφ. Ξανθουδίδου²⁰, ὁ ὁποῖος παραθέτει δύο εἰς αὐτὸν γενομένας ἀνακοινώσεις τοῦ G. Gerola. Κατ' αὐτάς, καὶ ἐξ ὧν εἰς τὸ Archivio del Duca di Candia²¹ ὡς καὶ εἰς τὴν Bibliotheca Marciana (Lat. IX 179) ἀναφέρονται, συνάγεται ὅτι κατὰ τὸ 1248, δημιουργηθέντος ζητήματος περὶ τῶν κτημάτων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Giovanni Quirini, ὁ δούξ τῆς Κρήτης Μαρίνος Φαλιέρης διατάσσει ἀνάκρισιν, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι μεταξὺ τῶν κτήσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὑπάρχει καὶ τὸ χωρίον Καγιαάφα. Διὰ τῆς δευτέρας ἀνακοινώσεως διαπιστώνομεν, ὅτι, καταρτισθέντος τοῦ καταλόγου τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ περὶχωρα τοῦ Χάνδακος Ἐκκλησιῶν τῷ 1320 ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης Giustiniano Giustinian, ἀναφέρεται καὶ πάλιν τὸ χωρίον Καϊάφα ὡς ἔχον τρεῖς Ἐκκλησίας (τὸν Ἁγ. Γεώργιον, τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ καὶ τὴν S. Maria). Μετὰ ταῦτα εὑρίσκομεν ἑτέραν καὶ ἐξ ἴσου σημαντικὴν μαρτυρίαν, ἀναγομένην εἰς τὸ ἔτος 1369, πηγάζουσαν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 κώδικος τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Οὐψάλας (ἐν Σουηδίᾳ). Εἰς τὸν κώδικα τοῦτον ἀναφέρεται ὅτι θεοσεβῆς τις ἱερεὺς, ὁ Νικόλαος Κρητικὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Καϊάφα ἔγραψε τὸ παρὸν ψαλτήριον διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου του²².

Φθάνομεν ἤδη εἰς τὸ ἔτος 1584, ὅποτε ἐγένετο ἡ λεγομένη «Ἀπογραφὴ τοῦ Καστροφύλακα», κατὰ τὴν ὁποίαν καταγράφονται πλήρως

¹⁹) Πρβλ. Σ τ έ φ. Ξ α ν θ ο υ δ ί δ η ν, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 311, «Λαογραφίαν», ἐνθ. ἄνωτ., σ. 741.

²⁰) Ἐνθ. ἄνωτ., σ. 313.

²¹) Archivio di Stato di Venezia, κῶδιξ ἐπιγραφόμενος «Catasticum ecclesiarum et monastiriorum communis».

²²) G r a u x - M a r t i n, Notices Sommaires des Manuscrits Grecs de Suède, Paris 1889, σ. 42, ἐνθα σημειοῦνται τὰ ἑξῆς:

«Ecrit en 1369 aux feuillets 303 vo et 304 souscription du copiste: Ἐγράφη τὸ παρὸν Ψαλτήριον διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ θεοσεβεστάτου ἱερέως κυροῦ Νικολάου τοῦ Κρητικοῦ, ἐν τῷ χωρίῳ τῷ ἐπικεκλημένῳ ὁ Καϊάφας· ἐν Le fol. 303 vo finit ce mot: il y a après de trois lignes grattées au commencement du fol. 304: μηνὶ Ἰουνίῳ κς', ἐν τῷ ,σωος' ἔτει Ἰνδ. Ζ». Πρβλ. καὶ Die Griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance bearbeitet von Marie Vogel und Victor Gardthausen, Leipzig 1909, σ. 349.

τὰ εἰς τὸ χωρίον «Casal Caraffa»²³ διαμένοντα ἄτομα²⁴. Δέον ἐπίσης νὰ σημειώσωμεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀνέκδοτον εἰσέτι εὕρισκομένην ἔκθεσιν τοῦ Francesco Basilicata, *Relazione di tutto il regno di Candia*, 1630²⁵ εἰς τὰ Casali Temene ἀναφέρεται καὶ τὸ χωρίον Cai-
affa²⁶.

Πρὸς τοῖς ἄνω καὶ διὰ νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὰ περὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα, προσθέτομεν καὶ τὴν ἐκ τοῦ ὑπ' ἄρ. 3 κώδικος τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου ἐξαγομένην περὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα μαρτυρίαν²⁷. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς κατὰ τὸ 1671 γενομένης μεταξὺ Τούρκων ἀγοραπωλησίας ἀγροῦ, εὕρισκομένου εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Καϊάφα, ἐξ ὧν ὅλων συνάγεται ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρχε, συνδέον τὴν ἱστορίαν του μὲ τὸ «μνημα Καγιαφα» ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν.

Περὶ τοῦ Ἀρχιερέως Καϊάφα. Ἦδη τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς διελεύσεως ἢ μὴ τοῦ Καϊάφα ἐκ Κρήτης, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ὄσων περὶ αὐτοῦ λέγουν ἢ Ἀγ. Γραφῇ καὶ αἱ λοιπαὶ σωζόμεναι μαρτυρίαι καὶ παραδόσεις ἀπὸ καθαρῶς πλέον ἱστορικῆς πλευρᾶς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου βλέπομεν, ὅτι αἱ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Καϊάφα πληροφορίες ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, εἰς ὃ ἐγκαθιδρύθη τὸ ἔτος 18 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Οὐαλερίου Γράτου, προκατόχου τοῦ Ποντίου Πιλάτου, εἰς τὴν Ἰουδαίαν²⁸. Εἶναι γεγονός, καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου²⁹, τοῦ Λουκᾶ³⁰ καὶ τοῦ Ἰωάννου³¹, ὅτι ὁ Ἀρχιερεὺς Καϊ-

²³) Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Στεργ. Σπανάκη, ὅστις καὶ εὐγενῶς μοὶ παρεχώρησε τὰ στοιχεῖα τῆς ὡς ἄνω ἀπογραφῆς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ λέξις «Caraffa» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Cai-
affa.

²⁴) Biblioteca Marciana, Mss. Italiani Cl. 6. No 156/6005, σ. 101. Ἀπογραφή Καστροφύλακα 1584. Casal Caraffa κάτοικοι: ἄνδρες 25, Παιδιά 13, Γέροι 1, Γυναῖκες 16.

²⁵) Biblioteca Marciana, ἐνθ. ἄνωτ., Cl. 7. No 1683/8976, folio 36v.

²⁶) Ὁ Στέφ. Ξανθοῦ διδης (ἐνθ. ἄνωτ., σ. 312) φρονεῖ, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο μετὰ τινων ἄλλων πλησίον αὐτοῦ εὕρισκομένων (ὡς τὰ Marathitis arapo, Marathitis cato, Argmabella, ἐξσιρουμένων τοῦ Machriticho κ. ἄ.), κατεστράφησαν κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς εὕρισκόμενα πλησίον τοῦ Χάνδακος.

²⁷) Βλ. ὑπ' ἄρ. 3 κώδικα τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, σ. 18, ἀρ. μεταφρ. 444.

²⁸) Πρβλ. Φλ. Ἰωσηποῦ, Ἰουδ. Ἀρχαιολ., ΙΗ, 3⁴ [ἐκδ. Bekker (Teubner), Λειψία 1856, τόμ. Δ', σ. 140].

²⁹) ΚΓ', 3 - 5. 57.

³⁰) Γ', 2.

³¹) ΙΑ', 49 - 53. ΙΗ', 13. 24. 28.

άφας ἔδρασε μετὰ μεγάλης δραστηριότητος κινούμενος ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του⁸². Οὗτος καὶ μετ' αὐτὴν ἔτι τὴν καταδίκην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξηκολούθει διώκων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ⁸³. Προφανῶς δὲ συνάγεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου Ἀρχιερέως, ὁ ὁποῖος προήδρευσε κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, προῦκάλεσε διωγμὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Σαῦλον τὸν ἐκ Ταρσοῦ ἐπιστολὰς «πρὸς τὰς συναγωγὰς» τῆς Δαμασκοῦ, διὰ τὴν συλλάβην τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἀγάγη δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ⁸⁴. Γνωρίζομεν ἀκόμη ὅτι ὁ Καϊάφας, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν Ἀρχιερέων μέρος, ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν (αἵρεσιν) τῶν Σαδδουκαίων, ἡ ὁποία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἔπαιξε τὸν σπουδαιότερον ρόλον καὶ κατὰ τὴν δίκην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τὸν ἐπακολούθησαν διωγμὸν τῶν Ἀποστόλων⁸⁵. Δεδομένου δέ, ὅτι ὁ χρόνος τῆς εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀρχιερωσύνης παραμονῆς τοῦ Καϊάφα ἦτο ἐκτενέστατος, συγκρινόμενος μὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν χρόνον τῶν ἄλλων Ἀρχιερέων, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Καϊάφας ἐφήρμοζεν εὐνοοῦσαν τοὺς Ρωμαίους πολιτικὴν, δι' ἣν καὶ ἠδυνήθη νὰ παραμείνη τῇ βοήθειᾳ των ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Ἀρχιερατείαν⁸⁶.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Καϊάφα ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον πολλῶν χαρακτηρισμῶν ἐκ μέρους καὶ αὐτῶν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας⁸⁷, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀναφέρει τι περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ζωῆς ἢ τοῦ τέλους του. Ὅθεν μεγίστην ἀποτελεῖ δυσκολίαν ἢ ἀνεύρεσις ἀκριβῶν, ἰδίᾳ περὶ τοῦ τέλους τῆς ζωῆς τοῦ Καϊάφα, πληροφοριῶν, αἵτινες ἀνάγονται μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οὗτος ὑπῆρξεν Ἀρχιερεὺς. Ἀπὸ τὸν Ἰώσηπον⁸⁸ πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Καϊάφας ἐξεβλήθη τῆς Ἀρχιερα-

⁸²) Πρβλ. Ν. Μ. Δαμαλᾶ, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Κ. Δ., τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1892, σ. 529, 625 καὶ 627. Τοῦ αὐτοῦ, Ἑρμηνεία . . . , τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1940, σ. 506. Εὐθ. Ζιγαβηνοῦ, Εἰς τὰ 4 Εὐαγγέλια, ἐν Migne, τόμ. 129, σ. 644. Dictionary of the Bible, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 338β. John D. Davis, The Westminster Dictionary of the Bible, σ. 84.

⁸³) Πράξ. Δ', 6.

⁸⁴) Πράξ. Ε', 17 21. 27. Ζ', 1. Η', 1. Θ', 1 Πρβλ. καὶ J. Hastings, Dictionary of the Apostolic Church, τόμ. Ι, σ. 165. Dictionary of the Bible, τόμ. Ι, σ. 338αβ, A Dictionary of the Christ and the Gospels, τόμ. Ι, σ. 251α.

⁸⁵) Πράξ. Ε', 17. Πρβλ. καὶ Dictionary of the Bible, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 338α.

⁸⁶) Ἴδε Dictionary of the Apostolic Church, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 165.

⁸⁷) Migne, τόμ 25, σ. 232. 421. 460. 465. 484. 553. Τόμ. 26, σ. 13. 124 232. 380. 381. 468. 530. 596. 717. 1080. 1085.

⁸⁸) Ἰουδ. Ἀρχαιολ., ἐνθ. ἄνωτ., σ. 140. Πρβλ. Ζωναρᾶς, Βόννη 1841, ἐκδ. Μ. Pinder, τόμ. Ι, σ. 484 ὡς καὶ Π. Ν. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952, σ. 126α.

τείας ὑπὸ τοῦ λεγάτου τῆς Συρίας Βιτελλίου, θέλοντος νὰ εὐαρεστήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, τῷ 36. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Ἰωσήφ Καϊάφας ἀργότερον μετανοήσας ἐγένετο Χριστιανὸς³⁹ καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ εἰς τὰς πράξεις⁴⁰ ἀναφερόμενος «Ἰωσήφ ὁ Βαρσαββᾶς» δὲν εὐσταθεῖ⁴¹.

Εἰς τὸ βραχὺ τοῦτο διάγραμμα ἐκ τῶν ἐλαχίστων περὶ τοῦ Καϊάφα πληροφοριῶν οὐδέν τι ἄλλο εἵμεθα εἰς θέσιν νὰ προσθέσωμεν. Ἡ μόνη μέχρι σήμερον θρυλουμένη οἰκία τοῦ Καϊάφα⁴² ἐν Ἱεροσολύμοις θὰ ἀπετέλει ἴσως σημαίνουσαν ἐν προκειμένῳ πηγὴν, εἰάν αἱ γενόμεναι εἰς Ἱεροσόλυμα πολλαὶ ἐπαναστάσεις καὶ λοιπαὶ ἄλλαι καταστροφαὶ δὲν συνετέλουν εἰς τὴν ἐξαφάνισιν ἀξιολόγων κεφαλαίων ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Πλὴν ὅμως, τὸ ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Καϊάφα δὲν ἀποκλείει τὴν πιθανότητα τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ. Ἀλλὰ ποία μαρτυρία θὰ μᾶς ἐπειθε περὶ τούτου; Θὰ ἦτο ἔργον εὐσεβείας νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν γνησιότητα τοῦ ἀποδοθέντος εἰς τὸν Καϊάφαν τάφου; Ἀσφαλῶς ὄχι.

ΠΑΥΛΟΣ Ν. ΧΥΔΗΡΟΓΛΟΥ

³⁹) Ἴδε Παν. Ἰ. Μπρατσιώτου, ἐν Μ.Ε.Ε., τόμ. 13ος, σ. 468α (ἢ λέξις Καϊάφας ἦτο παρωνύμιον, σημαῖνον κατὰ τινὰς τὸν καταθλίβοντα, κατ' ἄλλους δὲ τὸν βράχον ἢ καὶ ἀθυμίαν). Πρὸβλ. T. H. Thayer, Greek-English Lexicon of the New Testament, σ. 317. F. C. Burkitt, The Syriac Forms of NT Proper Names (Proceed of the Brit. Ac 1911/12), σ. 381, 385.

⁴⁰) Α', 23.

⁴¹) Βλ. Dictionary of the Bible, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 338α.

⁴²) Ἴδε σχετικὸν ἔργον: P. Urb. Coppers, Le palais de Caïphe et l'Église de Saint Pierre, Paris 1904. Πρὸβλ. καὶ Augustin Calmet, Dictionnaire de la Bible, Genève 1730, II, σ. 9.